

۹	فصل ۱: دستگاه ثابت ارتودنسی
۱۹	فصل ۲: ابزارهای ارتودنسی
۳۱	فصل ۳: بندینگ و باندینگ در ارتودنسی
۵۵	فصل ۴: مرتب سازی اولیه
۷۱	فصل ۵: توزیع فضا
۸۳	فصل ۶: کاهش اوربایت
۱۰۳	فصل ۷: بستن فضا
۱۱۳	فصل ۸: خاتمه ی درمان
۱۲۷	فصل ۹: Wire Bending
۱۳۵	فصل ۱۰: برداشتن اپلاینس های ثابت
۱۴۵	فصل ۱۱: ریتنشن
۱۵۷	فصل ۱۲: مراقبت و نگهداری از وسایل ثابت در طی درمان
۱۶۷	واژه یاب

علم ارتودنسی گستره‌ای از مباحث متنوع نظیر رشد و نمو، بیولوژی، بیومکانیک، طرح درمان، اپلاینس‌ها، وایر بندینگ و ارتوسرجری را شامل می‌شود که به خوبی در کتب مرجع به آن پرداخته‌اند. لیکن به نظر می‌رسد که در حوزه راهنمای کلینیکی درمان‌های ارتودنسی مکتوبات کمتری وجود داشته باشد. کتاب حاضر ترجمه کتاب Fixed Orthodontic Appliances: A Practical Guide و نیز گردآوری است که به همت دستیاران تخصصی عزیز و سخت‌کوش ارتودنسی جناب آقای دکتر شهاب کاوسی‌نژاد، سرکار خانم دکتر سیده نیلوفر طباطبائی، سرکار خانم دکتر فاطمه صفری و جناب آقای دکتر سروش ابراهیمی تدوین گردیده است. در این نوشتار سعی شده اطلاعات کلینیکی مورد نیاز درمانگر ارتودنسی به زبانی ساده و کاربردی بیان گردد. امید آنکه مقبول و مفید افتد.

دکتر احمد سوداگر

زمستان ۱۴۰۰

دستگاه ثابت ارتودنسی

اپلاینس StraightWire یا pre-adjusted edgewise، توسط اندروز در دهه ۱۹۷۰ معرفی شد که بر اساس چارچوب اکلوزنی بود که از آنالیز افراد ایده‌آل درمان نشده به دست آمده بود. اندروز ۶ کلید اکلوزن را برای دستیابی به اکلوزن ایده‌آل بر اساس آنالیز این ۱۲۰ فرد دارای اکلوزن نرمال (بدون نیاز به درمان ارتودنسی) معرفی کرد:

- رابطه مولری کلاس I
- اصلاح angulation تاج
- اصلاح inclination تاج
- کرو اسپی مسطح یا ملایم
- عدم وجود spacing
- عدم وجود rotation

براکت‌های pre-adjusted edgewise برای انتقال prescription‌های تیپ (second order)، تورک (third order) و in-out و چرخش (first order) برای هر دندان طراحی شدند تا نیاز به wire bending برای کنترل موقعیت دندان، به حداقل برسد. تنوعات مختلفی بر prescription اصلی اندروز در طی ۳۰ سال اخیر معرفی شد (Roth, McLaughlin). به علاوه، تصمیمات بالینی در ارتباط با طیف وسیعی از عوامل دیگر نیز از جمله سایز اسلات، نوع ligation و درجه customization (سفارشی‌سازی) وجود دارد.

جدول ۱-۱. angulation prescription (بر حسب درجه) در سیستم‌های مشهور pre-adjusted edgewise. مقادیر مثبت نشان دهنده تیپ مزبالی تاج می‌باشد.

Tooth		1	2	3	4	5	6	7
Maxillary	MBT	4	8	8	0	0	0	0
	Roth	5	9	13	0	0	0	0
	Andrews	5	9	11	2	2	5	5
Mandibular	Andrews	2	2	5	2	2	2	2
	Roth	2	2	7	-1	-1	-1	-1
	MBT	4	8	8	0	0	0	0

نقاط ضعف در طراحی براکت و سیم، ساخت کارخانه و متالورژی به این معنی است که اعمال کامل prescription تعبیه شده در براکت‌ها، امکان پذیر نیست. مثلاً می‌دانیم سیم 0.025×0.019 inch استیل تقریباً ۸ درجه در یک اسلات 0.028×0.022 inch play دارد، اما "play" اضافه ناشی از کمبود stiffness یا سفتی سیم و براکت، سایز بزرگتر اسلات و سایز کوچکتر سیم و ligation ناکامل، باعث افزایش play به میزان ۴۰ درصد می‌شود. با این حال، اصلاح angulation در سیم‌های روند اولیه صورت می‌گیرد

درحالی که اصلاح third order (تورک) در سیم‌های مستطیلی صورت می‌گیرد.

جدول ۱-۲. Inclination/torque prescription (بر حسب درجه) در سیستم‌های مشهور pre-adjusted edgewise. مقادیر مثبت نشان دهنده تورک پالاتالی ریشه است.

Tooth		1	2	3	4	5	6	7
Maxillary	MBT	17	10	0	-7	-7	-14	-14
	Roth	12	8	-2	-7	-7	-14	-14
	Andrews	7	3	-7	-7	-7	-9	-9
Mandibular	Andrews	-1	-1	-11	-17	-22	-30	-30
	Roth	-1	-1	-11	-17	-22	-30	-30
	MBT	-6	-6	-6	-12	-17	-20	-10

۱-۱ سایز اسلات: ۰/۰۱۸ یا ۰/۰۲۲ اینچ (برای سهولت، سیستم ۱۸ یا ۲۲)

هر دو نوع براکت‌های ۱۸ و ۲۲، به صورت رایج کاربرد دارد. سیستم ۲۲ در انگلستان و آمریکا کاربرد گسترده‌ای یافته به طوری که در آمریکا فقط ۴۰ درصد از سیستم ۱۸ در سال ۲۰۰۲ استفاده می‌کردند. طراحی‌های Self-Ligate به سمت استفاده از سیستم ۲۲ گرایش پیدا کردند. اسلات ۰/۰۲۲ اینچ، مزایایی از جمله امکان کاربرد سیم‌های سفت‌تر (مثلاً ۰/۰۲۵ inch × ۰/۰۱۹) نسبت به سیستم ۱۸ دارد. برای مثال در سیستم ۱۸، سیم ۰/۰۲۲ inch × ۰/۰۱۶ استفاده می‌شود که سفتی‌اش کمتر است. این امر (سیم‌های سفت‌تر در سیستم ۲۲)، موجب افزایش کارایی در لول کردن قوس و متعاقباً کاهش اوربایت می‌شود. البته استفاده از سیم‌های سفت‌تر موجب افزایش سطح نیرو و ریسک تحلیل ریشه می‌شود. اسلات ۰/۰۲۲ همچنین، به سیم‌های اولیه آزادی عمل بیشتری در داخل اسلات می‌دهد و در نتیجه نیروهای سبک‌تر می‌تواند به دندان اعمال شود. مطالعات بالینی ارتباط اندکی را در ارتباط با تأثیر ابعاد براکت بر طول مدت درمان، کیفیت و نتایج و عوارض جانبی درمان، نشان دادند.

۱-۲ براکت‌های فلزی یا سرامیکی؟

براکت‌های سرامیکی در طی سه دهه گذشته یعنی از دهه ۱۹۸۰ تا کنون، به هدف افزایش زیبایی نسبت به Stainless steel معرفی شدند و مورد استقبال زیادی قرار گرفتند. این براکت‌ها برتری‌هایی نسبت به براکت‌های پلاستیکی که برای زیبایی طراحی شده بودند، دارند. مشکلات اولیه در ارتباط با باندینگ به آلومینا، یک ماده خنثی، باندینگ شیمیایی را با مشکلاتی مواجه می‌کرد. امروزه این امر با استفاده از سایلن (silane coupling agent)، برطرف شدند. اما در این حالت، استرس در حد فاصل بین مینا و رزین افزایش می‌یابد و خطر شکستن مینا را افزایش می‌دهند. در نتیجه این‌ها (براکت‌های chemically retained brackets)، با براکت‌هایی که گیر مکانیکال دارند (mechanically retained brackets) که استحکام باند مشابه با براکت‌های فلزی دارند و بدون خطر شکستن مینا در زمان دبانند کردن هستند، جایگزین شدند. بیس این براکت‌ها انواع و اقسام مختلفی از جمله توپ‌های میکروکریستالین مکانیکی، dovetail، دیمپل، silane coated buttons و ... هستند که هم گیر مکانیکی دارند و هم خطر شکستن مینا در زمان دبانند کردن را ندارند.

براکت‌های سرامیکی نسبتاً شکننده هستند و دارای fracture toughness پایینی نسبت به براکت‌های استیل می‌باشند. همچنین ناخالصی ماده، fracture toughness را به مراتب کمتر می‌کند. براکت‌های سرامیکی به شکسته شدن در برابر نیروهای اکلوژالی و engagement سیم‌های با مقطع مستطیلی بزرگ و سفت، مستعد هستند.

تنوعات سرامیکی (خصوصاً پلی کریستالین)، میزان ضریب اصطکاک بیشتری نسبت به براکت‌های استیل دارد. استفاده از اسلات فلزی در براکت‌های سرامیکی می‌تواند اصطکاک را در این نوع از براکت‌های سرامیکی کاهش دهد اما به سطح اصطکاک

براکت‌های استیل نمی‌رسد. در واقع اصطکاک براکت‌های سرامیکی بیشتر از براکت‌های سرامیکی دارای اسلات فلزی و آن نیز بیشتر از براکت‌های فلزی است. به علاوه، fracture toughness کم و افزایش اصطکاک ممکن است بر اثر بخشی بالینی اثر گذارد. البته مطالعات آزمایشگاهی به اندازه کافی محیط دهانی را شبیه‌سازی نمی‌کنند و مطالعات کلینیکی اندکی که در این زمینه وجود دارد، تفاوت معنادار اندکی را در اثربخشی درمان بین این‌ها نشان می‌دهد. سرامیک نسبت به مینا سخت‌تر است بنابراین خطر خراشیدن مینا در فک مقابل در استفاده از آن‌ها وجود دارد خصوصاً اگر در فک پایین استفاده شوند. بنابراین باز کردن اکلوزن برای کاهش خطر ساییده شدن مینای دندان‌ها در حین درمان، ممکن است لازم شود. همچنین روش‌های دیگری برای جلوگیری از ساییدگی مینای دندان مقابل وجود دارد. یکی از این روش‌ها، استفاده از لیگاتورهای الاستومریک هست که ناحیه اکلوزال بالچه‌های سرامیکی را می‌پوشاند. یک راه دیگر استفاده از براکت‌های فلزی در فک پایین است.

۳-۱ براکت‌های conventional یا Self-ligation؟

لیگاتورهای استیل یا الاستومریک برای نگه داشتن آرج وایر درون اسلات براکت استفاده می‌شود. اما هیچ کدام از این دو، ایده‌آل نیستند. بر اساس نظر Harradine، لیگیشن ایده‌آل براکت باید شامل موارد زیر باشد:

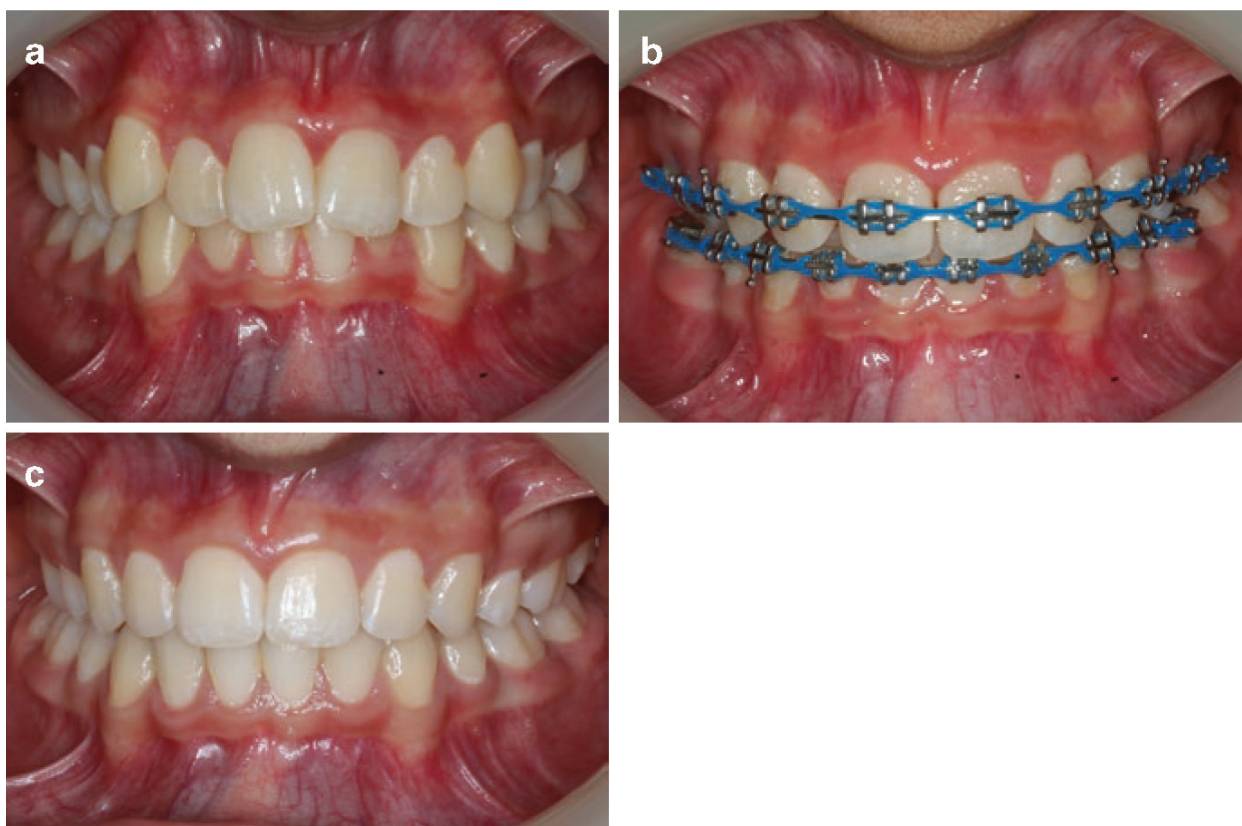
- امن و محکم باشد.
- به آرج وایر اجازه دهد که کاملاً درون اسلات براکت درگیر شود.
- اصطکاک کم بین اسلات و آرج وایر برقرار باشد.
- کاربرد سریع و ساده‌ای داشته باشد.
- در موارد دلخواه، اجازه افزایش اصطکاک را بدهد.
- اجازه اتصال آسان یک چین الاستومریک را بدهد.
- در بهداشت دهان بیمار، خدشه‌ای وارد نکند.
- برای بیمار راحت باشد.

براکت‌های مرسوم، محدودیت‌هایی با توجه به ارگونومی، اثربخشی و کارایی، تغییر شکل پلاستیک، تغییر رنگ، جمع شدن پلاک و اصطکاک دارند. براکت‌های Self ligating، برای برطرف کردن این کاستی‌ها، در حال توسعه هستند (شکل ۱-۲). این براکت‌ها نیاز به لیگاتور استیل یا الاستومریک ندارند و همانطور که از نامش پیداست، دارای یک مکانیسم هستند که می‌توانند باز و بسته شوند و سیم را درون اسلات نگه دارند. از مزایای براکت‌های Self ligate شامل قرار دادن سیم و لیگیشن سریع‌تر آن است. در این براکت‌ها همچنین به دلیل وجود یک سطح فلزی در مقابل اسلات براکت، اطمینان از engagement کامل سیم در براکت حاصل می‌شود. بر اساس مطالعه Mezomo، براکت‌های self ligate نمی‌توانند سرعت حرکت دندان را بیشتر کنند اما کنترل بهتری بر روی چرخش کانین هنگام رترکشن دارد. در این سیستم‌ها همچنین میزان اصطکاک کاهش می‌یابد. میزان اصطکاک در ligation معمولی ۴۱ گرم و در براکت‌های Damon، ۱۵ گرم گزارش شده است. البته این میزان کم اصطکاک در براکت‌های SL پسویو، به علت کاهش مقاومت به اسلایدینگ، سبب افزایش احتمال حرکت ناخواسته دندان می‌شود.

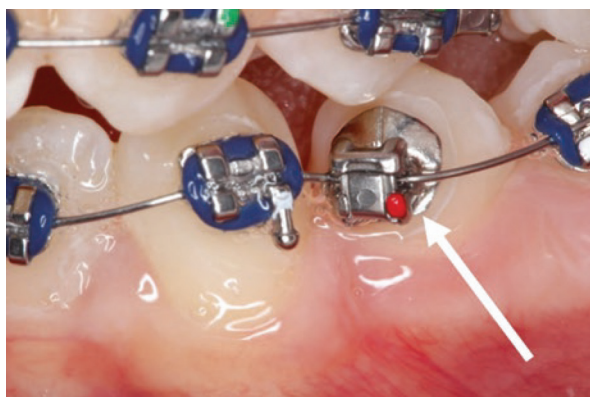
۴-۱ انتخاب Prescription اپلاینس

اندروز متوجه شد که prescription‌های معرفی شده توسط او، فراگیر نمی‌شود و بنابراین یک آرایه‌ای از prescription‌هایی بر اساس درمان‌های اکسترکشن و نوع مال اکلوزن، توسعه داد. اما همه این‌ها در نهایت به معرفی یک prescription منجر شد. بعد از او، Roth دامنه‌ای از prescription‌هایی را به همراه مقادیر مختلف تورک و انگولیشن ارائه داد. در آمریکا و انگلستان، سیستم Roth و MBT، مورد استقبال زیادی واقع شد. هر دو شامل تورک بیشتر در ناحیه قدامی بالا بودند که احتمالاً به ناکارآمدی سیستم

ثابت در ارتباط با ایجاد تورک مرتبط بود. Roth، در کاین‌های ماکزیلا، تیپ مزبالی بیشتر تاج را در نظر داشت تا تاج کاین بتواند در موقعیت مزبالی تری قرار گیرد و راهنمای کاینی مناسب برقرار شود. چنین چیزی منجر به افزایش نیاز به انکوریج در بیماران کلاس ۲ می‌شود. MBT، تورک لبیالی ریشه بیشتری را (منفی ۶ درجه) در اتچمنت‌های ثنایای پایین در نظر گرفت. این در مقایسه با اندروز یا Roth (تورک منفی ۱ درجه) بیشتر بود (جدول ۱-۲). این کار برای مقاومت در برابر الاستیک کلاس ۲ در این بیماران هست. چون در اثر استفاده از الاستیک کلاس ۲، انسیزورهای پایین تمایل به بیرون زدگی پیدا می‌کنند. همچنین این تورک منفی ۶ درجه در ثنایای پایین در سیستم MBT، ترکشن ثنایاهای پایین در بیماران کلاس ۳ خفیف با منشأ دندانی را تسهیل می‌کند. در این سیستم درجه تورک باکالی ریشه در سگمان باکالی فک بالا (خلفی‌های بالا) نیز افزایش یافته است. در براکت‌های اندروز، تورک منفی ۹ درجه (باکال کننده ریشه) برای دندان مولر بالا در نظر گرفته شده بود اما مشکلی که وجود داشت، تداخلات کاسپ پالاتال در هنگام فانکشن بود. در سیستم MBT از تورک منفی ۱۴ درجه (تورک بیشتر باکال کننده ریشه نسبت به Straight Wire Appliance (SWA) استفاده می‌شود تا از افتادگی کاسپ‌های پالاتال که سبب تداخلات اکلوژی می‌شود جلوگیری کند. برای پرمولرهای بالا در هر سه سیستم، تورک منفی ۷ درجه استفاده شد. در MBT تورک progressive آپرایت کننده در مولرهای پایین اضافه شد. در سیستم اصلی SWA (اندروز و سپس Roth) از تورک منفی ۳۰ برای مولرهای پایین استفاده می‌شد که این امر سبب چرخش به سمت داخل زیاد تاج مولر می‌شد. برای همین در سیستم MBT، از میزان تورک پرمولرها و مولرهای پایین کاسته شد و در نهایت تورک منفی ۲۰ را برای مولر در نظر گرفتند (جدول ۱-۲). دامنه انتخاب تورک برای کاین‌های بالا نیز افزایش یافته است، در سیستم MBT برای کاین‌های بالا، تورک مناسب در محدوده -۷، ۰ و +۷ بسته به شرایط بیمار می‌تواند انتخاب شود.

شکل ۱-۱. (a-c) براکت‌های استیل به عنوان استاندارد اپلینس ثابت خصوصاً در بزرگسالان، استفاده می‌شوند. میزان سفتی (stiffness) آن در سطح خوبی قرار دارد، ماشین‌پذیری (machinability) زیاد و استحکام باند مناسب و مقاومت به sliding از مزایای آن می‌باشد.

شکل ۲-۱. استفاده موضعی از براکت‌های Self-ligate سیستم Damon (فلش سفید رنگ) که سیم در داخل آن قرار گرفته و توسط مکانسیم clip، لیگیت شده است. شواهد کافی مبنی بر اینکه این سیستم‌ها باعث بهبود اثربخشی درمان می‌شود وجود ندارد، اما در نواحی که میزان deflection وایر زیاد است، محکم درگیر کردن سیم در براکت اهمیت دارد که این امر در صورت استفاده از مواد الاستومریک مشکل‌ساز است، چون این مواد تمایل به خستگی دارند و به مرور زمان دچار آزاد شدن استرس در داخل دهان می‌شوند.

شکل ۳-۱. (a, b) براکت‌های منوکریستالین (Radiance™, American Orthodontics) با سطوح بالای ترنسلوسنسی و زیبایی عالی

۵-۱-۵ براکت‌های سفارشی مجزا یا غیر سفارشی؟

اندر روز اولین بار در سیستم خود درجاتی از اختصاصی‌سازی درون براکت برای اصلاح in-out و کنترل چرخش (first order) به همراه کنترل ضخامت براکت و مورفولوژی بیس آن قرار داد. Angulation و تورک نیز با توجه به جهت گیری اسلات براکت، افزوده شدند. اما از آنجا که کانتور هر دندان منحصر به فرد هست، هیچ prescription اپلاینس بهینه‌ای برای همه بیماران وجود ندارد و به ناچار در آچ وایرهای نهایی، استفاده از خم‌های جبرانی ممکن است ضروری باشد. prescriptionهای سفارشی سیستم‌های لبیال و لینگووال ارتودنسی در سال‌های گذشته رواج یافتند و امکان حذف تقریباً کامل wire bending را فراهم می‌کنند. این موارد نیاز به ساخت و جایگذاری اپلاینس بر اساس خصوصیات هر دندان به صورت 3D می‌باشد. برای این امر نیاز به اسکن سه‌بعدی از دندان‌ها هست. سپس نرم افزار دندان‌های مجازی را ردیف می‌کند (که البته کلینیسن نیز می‌تواند محل دندان‌ها را تنظیم کند). در مرحله بعد با استفاده از CAD/CAM براکت اختصاصی برای هر دندان تهیه می‌شود. اسلات هر براکت از ضخامت، شیب و تورک ایده‌آل برای هر دندان برخوردار است. مزیت آن کاهش زمان کلینیکی و البته افزایش زمان لابراتواری است. این اپلاینس‌های سفارشی هزینه زیادی برای ساخت دارند. مزیت معناداری در مطالعات بالینی گزارش نشده است، همچنین در طول مدت درمان یا

کیفیت نتایج درمانی، تفاوتی ایجاد نمی‌کند. البته طراحی سفارشی اپلینس‌های لینگوال به دلیل تنوع بین فردی در مورفولوژی سطح لینگوال دندان‌ها، مفید است. یک مشکل دیگر در براکت‌های سفارشی این است که اگر نیاز باشد که برای یک بیمار کلاس ۲، دندان‌های قدامی بالا را رتروکلاین کنیم و قدامی‌های پایین را پروکلاین کنیم، از آنجایی که این براکت‌ها بر اساس شیب ایده‌آل انسیزور ساخته شده‌اند، نمی‌توانند این عمل را انجام دهند.

باکس ۱-۱. تاریخچه و توسعه اپلینس‌های ثابت ارتودنسی

ادوارد انگل به عنوان توسعه دهنده اولین سیستم‌های ارتودنسی ثابت شناخته می‌شود. از او به عنوان "پدر علم ارتودنسی" نام برده می‌شود که تعدادی دستگاه‌های دندانی به همراه ۱۴ ثبت اختراع در حیطه دستگاه‌های ارتودنسی طراحی کرد. ماندگارترین و تاثیرگذارترین سیستم استاندارد اج وایز بود که توسط انگل در ۱۹۲۸ توسعه یافت. وی این مورد را جدیدترین و بهترین دستگاه‌هایی که طراحی کرد، توصیف کرد. سیستم به این صورت بود که آج وایز به صورت افقی وارد اسلات می‌شد ولی سیستم‌های قبلی، وایز به صورت عمودی در اسلات قرار می‌گرفت. اج وایز انگل قبل از استفاده از استنلس استیل، از جنس طلا ساخته شده بود. سیستم استاندارد اج وایز، فاقد prescription در براکت‌ها بود. بنابراین نیاز به خم کردن سیم برای جبران اختلاف ضخامت دندان، موقعیت عمودی، زاویه و تورک بود. علاوه بر این، این دستگاه با اعتقاد انگل مبنی بر اینکه مال اکلوژن دارای یک منشأ محیطی است و قابل درمان به صورت نان اکسترکشن است، پیش‌بینی شده است. با این حال، Reymond Begg، یکی از دانشجوهای انگل، بر اساس تجزیه و تحلیل خصوصیات اکلوژنی معتقد شد که برای جبران کاهش سایز فک که با رژیم غذایی مدرن همراه است، درمان‌های اکسترکشن مورد نیاز است. وی متعاقباً، دستگاه‌های Begg را که در انگلستان، استرالیا و مناطقی از ایالات متحده محبوب شد، تولید کرد. تا زمانی که اندروز در طراحی‌های اصلی انگل، اصلاحات زیادی انجام داد، سیستم اج وایز به محبوبیت جهانی رسید. با این حال لازم به ذکر است که خود انگل از امکان تغییر جهت براکت به جای خم دادن روی سیم "free from bend" برای ساده‌سازی و بهبود دقت دستگاه‌های ثابت، آگاه بود. او در سال ۱۹۳۰ درگذشت.

باکس ۲-۱. محدودیت‌های StraightWire Appliance (SWA)

اولین پذیرندگان دستگاه StraightWire (SWA)، محدودیت‌های ذاتی را در ارتباط با prescription‌های خاص، تشخیص دادند. مخصوصاً، مزایای انگولیشن ساخته شده در اپلینس ممکن است یک اثر قدامی خلفی و عمودی بر موقعیت دندان داشته باشد. بیان tip مزایای در براکت‌های کانین تمایل دارد یک اثر اکستروزیو بر دندان‌های قدامی وارد کند و در نتیجه موجب افزایش اوربایت شود. این امر می‌تواند توسط مکانیک‌هایی که در ابتدا یا انتهای درمان اعمال می‌شود، کنترل شود. به علاوه، tip مزایای دندان‌های خلفی، و مخصوصاً کانین، خطر از دست رفتن انکوریج خلفی و حرکت مزایای سگمنت باکال را داراست. مقدم بر اپلینس‌های SWA، از جمله Begg (و سپس Tip-Edge) است که شامل استفاده زود هنگام از الاستیک‌های بین فکی روی سیم‌های روند برای ایجاد tip دیستالی کانین‌های ماکزیلا در بیماران کلاس II می‌شود. مشکلات انکوریج در ارتباط با SWA، مانع از پذیرش گسترده‌تر آن در سال‌های ابتدایی شد. بدیهی است که سیستم Pre-adjusted همچنان دارای اختصاصی‌سازی کامل (customization) نیست. بنابراین دانستن prescription‌های براکت و تنوع مختلف آن (جدول ۳-۱) برای مشکلات خاص، کارساز است. تمام تنوع مختلف به همراه تاثیراتی که بر انگولیشن و اینکلینیشن دارد، در جدول ۳-۱ آورده شده است. (همچنین نگاه کنید به شکل ۴-۱)